

Gammalsvenskby i januari 2010

Av Karl-Erik Tysk

Ukraina överskuggas just nu av det förestående presidentvalet den 17 januari. Överallt ser man reklambilder för de arton kandidaterna. Vid infarten till huvudstaden Kijiv dominerar premiärminister Julija Timosjenko med ytligt sett mycket tilltalande affischer, där hon vädjar om väljarnas stöd. På en av dessa affischen ligger hon tillsammans med en vit tigerunge som hon fått i gåva och gett namnet Tigrjulia. Att hon är född i vita tigers år och att 2010 just är tigers år enligt den kinesiska tideräkningen gör det hela litet mer dramatiskt. Hon har för övrigt skänkt tigerungen till en djurpark i Jalta.

Julija Timosjenko har fortfarande en rejäl chans att bli Ukrainas nästa president. Det gäller knappast för hennes tidigare samarbetspartner och numera antagonist president Viktor Jusjtjenko som i opinionsundersökningarna bara får några få procent. Förtroendet för honom har under en lång tid varit mycket lågt.

Jusjtjenko

Det är bara att beklaga att president Jusjtjenko inte har kunnat genomföra den västorientering som han så innerligt eftersträvat. Det beror inte i första hand på honom själv utan märkligt nog på den njugghet som den europeiska gemenskapen visat hans strävanden. Man kan utan vidare säga att Västeuropa närmast vänt Ukraina ryggen. Jag har länge kunnat konstatera det. Det känns därför som en bekräftelse när jag just hemkommen i Svenska Dagbladet läser en kolumn av Rolf Gustavsson under rubriken ”EU fortsätter att svika Ukraina”. Gustavsson visar där tydligt hur Ukraina ofta har nonchaleras av ett i grunden oenigt EU. Det finns ingen konsekvent rysslandspolitik, vilket gör att Ukrainas stora granne i norr får ett stort manöverutrymme i sina mer eller mindre förtäckta hot mot Ukrainas självständighet. Framför allt Tyskland och Frankrike har ingen större lust att irritera Ryssland med en alltför stor öppenhet för Ukrainas önskemål.

Politiken i byn

Också Zmijivka märker tydligt av årets största politiska händelse. man av I föregående presidentval röstade byn med en överväldigande majoritet på Viktor Jusjtjenko. Hur det går den 17 januari får vi se. Man förbereder sig i alla fall på valet som bland annat kommer att hållas på det lilla sjukhuset som till största delen är ett åldringsinternat. Där verkar i det närmaste allting klart med kandidaterna hängande på väggarna i vallokalen.

I Zmijivka kommer presidentvalet i slutet av juli att följas av ett borgmästarval. Där har man också börjat formera sig. Självklart ställer den nuvarande borgmästaren Alexandr Jermolenko upp. Han är en driftig affärsman med några butiker och en restaurang i byn. Men han kan inte automatiskt räkna med att bli omvald. Han gick i sin förra valkampanj ut med löftet att skaffa byn vatten, något som han inte alls har lyckats infria. Han ifrågasätts också öppet, eftersom man misstänker att han skaffat sig ekonomiska fördelar i samband med det svenska kungabesöket i oktober 2008. Taktiskt oklokt har han i stor stil byggt om sitt hus, nästan enligt svensk modell, så att det länge kommer att söka sin like. Han har försett det med 18 utomhuslampor som på ett iögonenfallande sätt markerar husets status. Dessutom har han försett sin egen gata med belysning. Detta väcker naturligtvis ont blod i ett litet skvallerälskande samhälle. Tage Brolin, min medresenär, samtalar öppenlydande en hel kväll med Jermolenko om hans sätt att handla och om hur han uppfattas av de bybor vi kommer i kontakt med. Självklart försvarar han sig och menar att han inte handlat otillständigt.

Jermolenko utmanas av några andra kandidater och kanske blir det flera, när valet närmar sig. En som tveklöst ställer upp i borgmästarvalet är föreståndaren på dagis Natasja Vysotskaja. Hon drar sig inte för att anklaga Jermolenko för maktmissbruk, när hon stolt visar upp de senaste reparationerna som genomförts på dagis med hjälp av det svenska företaget Chumak. Åtta fönster har bytts ut, väggar och golv har fått nytt utseende liksom dagisets sängar. Men framför allt håller Natasja något som skulle kunna liknas vid ett valtal, där hon prisar sina egna dygder i jämförelse med den nuvarande borgmästarens. Hon är verkligen uppfostrad att se till det allmännas bästa i första hand och sitt eget i andra hand. Om hon blir borgmästare kommer hon att förvalta ämbetet på ett hedervärdigt sätt.

Tage Brolin och Natasja Vysotskaja

Ljuba Jermolajeva

Den tidigare borgmästaren Ljuba Petrovna Jermolajeva njuter för närvarande sitt otium som pensionär. Under julen har hon sin dotter Viktoria hemma från Sverige. Viktoria har under 2009 avlagt juris kandidatexamen i Lund och håller på att avsluta mastersprogrammet, som hon ägnar åt sjörätt. Det är en otrolig prestation som hon snart har bakom sig.

Det kyrkliga läget

Kyrkligt sett har också en hel del hänt i Zmijivka. Den tyske lutherske prästen Eduard Loeffler har flyttat till Förbundsrepubliken och någon efterträdare har ännu inte utsetts. Församlingens framtid är uppenbarligen osäker med tanke på att antalet gudstjänstbesökare har minskat drastiskt under de senare åren. De består till allra största delen av svenskar och ukrainare, eftersom tyskarna har gjort som sin präst, flyttat. De svenska kyrkobesökarna håller dessutom på att bli så gamla att de inte under vilka omständigheter som helst kan ta sig till kyrkan. Det har höjts röster för att den tyska församlingen skall läggas ner. Men i väntan på beslut fortsätter gudstjänstlivet som vanligt med hjälp av något som skulle kunna kallas för en kvinnlig veniat. Då och då kommer en präst från Odessa och firar nattvard.

I den grekisk-katolska församlingen har man bytt präst. Stepan Makar om verkat i byn under många år har fått ny tjänst i västra Ukraina. Kyrkbygget går emellertid vidare och den livaktiga församlingen får väl inom några år en ny gudstjänstlokal.

I den gamla svenska kyrkan, nu ukrainsk-ortodox, är det som vanligt prästen Oleksandr Kvitka som leder församlingsarbetet. Kvitka kan glädja sig åt att den rysk-ortodoxa kyrkan har fått en ny patriark under 2009, Kirill. Denne har avlagt ett besök i Ukraina och därefter inlett samtal med den ukrainsk-ortodoxa utbrytarkyrkan under patriark Filaret. Detta noterar Kvitka, kanske litet förvånande med tanke på hans tidigare hållning, med påtaglig tillfredsställelse. Han uttrycker sin stora respekt för Kirill som han ser som en värdig lärjunge till metropoliten Nikodim, som en gång avled under ett besök hos den dåvarande påven Johannes Paulus I. Det är kanske inte så underligt att Kvitka möter denna utveckling med förhoppningar. Splittringen mellan den rysk-ortodoxa och den ukrainsk-ortodoxa kyrkan gäller inte lärofrågor utan har en klart politisk karaktär. Skulle de båda kyrkorna kunna komma överens om en för båda parter acceptabel självständig ukrainsk ortodox kyrka skulle skälen för den nuvarande splittringen upphöra. Men ännu är vägen till en sådan återförening lång. Det är svårt att tänka sig att patriarken i Moskva skulle vilja ge upp sin överhöghet över en sådan självständig ukrainsk kyrka. Nu har inte Kvitka någon sådan konkurrens från den rysk-ortodoxa kyrkan i byn som han har från den grekisk-katolska.

Oleksandr Kvitka

Under juldagen deltar vi i den ortodoxa liturgin som pågår under två och en halv timma. Oleksandr Kvitkas son och svärson deltar som diakon respektive protodiakon. Den senare

förgyller verkligen liturgin med sin djupa och välljudande basröst. Även jag får tillfälle att önska församlingen God Jul och Guds välsignelse inför det nya året. Kyrkan är välfylld av aktivt deltagande församlingsbor.

Efteråt bjuds vi på den sedvanliga jullunchen i prästgården med tolv välsmakande rätter. Vodkan, konjaken, vinet och köttet flödar. Det blir en hel del samtal om den politiska och kyrkliga situationen i landet. Kvitka är en deciderad anhängare till Viktor Jusjtjenko. Vid mitt besök i september var han en av representanterna för regionen vid ett möte med presidenten i Kijiv. Trots motgångarna för Jusjtjenko håller han fast vid sin kandidat.

I prästgården

Svenska kyrkans flagga

Åldringsinternatet

På åldringsinternatet fortsätter Natasja Zablude sin tjänst, även om hon har gått i pension. Hon håller just på att avsluta den reparation av matsalen och köket som bekostas av de pengar (50 000 kronor) som jag fick i samband med kungabesöket 2008. Det kommer att bli en rejäl uppryckning och de äldre kan inta sina måltider i ett varmt och ombonat rum.

Renovering på gång

På julaftons eftermiddag (6/1) är vi bjudna till Aleksandr och Natasja Zablude som dukat upp en utsökt middag. Som vanligt kommer samtalet att handla om det mest från rikspolitiken till förhållandena i Zmijivka. Läkarparet är sedan länge entusiastiska anhängare av Viktor

Jusjtjenko, även om de är dämpade i sina förhoppningar, eftersom de känner till opinionsläget. Zabludas är ytterst välinformerade om hur människorna i byn har det. Det känns skönt att också få deras perspektiv på vad som händer. De säger att de inte skall delta i borgmästarvalet, eftersom de blivit tveksamma till den sittande borgmästaren och för närvarande inte kan tänka sig att stödja några av de andra kandidaterna. Borgmästarens husbygge är det som framför allt sticker i ögonen.

Svenskarna

Vi hinner under vårt besök hälsa på hos de allra festa svensktalande. Jag firar nattvard i sex olika hem med dem som inte kan ta sig till någon gudstjänst under vintern. De allra flesta är någotsånär friska. Emma Knutas på Naberezjna har dock drabbats av en stroke som gör det omöjligt för henne att lämna hemmet.

För den äldsta svenskan Lilija (Lily) Hansas, växlar hälsan och humöret. Hon fyller senare i januari 87 år. Ibland får hon påtagligt svårt att andas och kippar efter luft. Andra gånger är hon full av liv och strör svordomar och salta kommentarer omkring sig. Framför allt klagar hon över att hon inte får den hjälp hon skulle behöva och att det inte är så många som bryr sig om henne. Systersonen, Kolja, är själv så sjuk att han inte kan vara hos henne varje natt som tidigare. Kolja ser ganska tård ut och det är sannolikt att han lider av cancer. Han kan inte äta särskilt mycket och han orkar inte längre gå som förut. Lily har en enastående motståndskraft mot kyla. Hon eldar inte i sitt hus förrän framemot eftermiddagen. Hon klagar dessutom på att det är för mycket stenar i kolet och föredrag att använda ved så länge som hon har någon. På juldagseftermiddagen får hon emellertid besök att ett antal människor i olika åldrar som går omkring i husen och sjunger julsånger. Hon öppnar sin mun för att klaga men tystnas nästan omedelbart av den frimodiga sången.

Lily Hansas

lyssnar på sång

Anna Sigalet i Schlangendorf har under vintern legat på sjukhus för högt blodtryck och får hålla sig inne. I huset finns dessutom två ytterligare sjuklingar hennes man och hennes

dotterson. Där bor också hennes dotter och ett barnbarnsbarn, en pojke på femton år, som hellre bor i Zmijivka än hemma. Annas dotter är dock frisk och kan ta hand om de andra.

Anna Sigalet

Maria Malmas

I sitt hus i Schlangendorf bor Maria Malmas ensam. Hon har visserligen just haft besök av ett filmteam från Danmark som gjort ett reportage om sjuka människor i byn men annars har hon varit ensam över julen. Det verkar just nu gå bra för hennes son Sasja som bor hos sin familj i Nikopol och har arbete som svetsare.

Viktor Buskas, hans hustru Paulina och dotter Marina väntar tillökning. Ett nytt barn skall se dagens ljus i februari. Paulina har just varit på läkarkontroll och allt verkar i sin ordning. Jag har med mig kläder och pengar från Viktors fantastiska stödfamiljer i Kristinehamn. De har genom åren gjort en storartad insats. Det är nog tack vare dem som Viktor har kunnat flytta från Schlangendorf till ett nytt hus i Gammalsvenskby. Viktor har inte hunnit reparera badrummet men han hoppas kunna göra det till sommaren. Han har däremot satt upp nytt kakel vid eldstaden i det ena rummet. Men de akacieträd han eldar med ger inte så särskilt god värme. Den dagen vi kommer till byn (4 januari) är det ganska kallt och familjen Buskas är väl påpälsad också inomhus för att klara kylan.

Paulina och Marina

Viktor och Anna

Varmt har däremot Viktor Norberg, hans hustru Anna och sonen Valdemar. Där sparar man inte på bränslet. Särskilt Anna blir överlycklig över att vi gör ett besök och bjuder oss genast på kaffe. Det verkar som om Anna har lyckats räta upp Viktor en smula sedan hon gick i pension. Han är propert klädd, uttrycker sig vältaligt och avstår tydligen från en alltför hög konsumtion av alkohol. Familjen längtar efter att ta emot gäster från Sverige, när vi kommer med en gruppresa i juli. De som deltog förra året var mycket nöjda med att bo hos Viktor och Anna. Vid vårt besök i september blev Kjell Knutas och jag bjudna på en utsökt middag hos familjen. Det var den resans stora överraskning. Viktor verkar vara en deciderad anhängare till Julija Timosjenko i presidentvalet. Han delar frikostigt ut hennes vackra valaffischer, som han tycks ha ett överflöd av. På en direkt fråga svarar han att han stöder Timosjenko.

Vi bor som vanligt hos Lilija Malmas, Roman Kozak och deras dotter Katarina. Det är en behaglig tillflyktsort, där den svensktalande Lilija står för en utmärkt mathållning, som hela tiden håller högsta kvalitet. Husset har också alla bekvämligheter men trots allt lockar utedasset mera än den fullt moderna inomhustoaletten. Hela tiden är det varmt och skönt, nästan för bra om man sedan skall röra sig i de andra husen i Zmijivka. Den här gången kommer inte Nina Klimenko på besök. Kanske gör kylan och hennes sjuka syster, Motja, att hon måste hålla sig hemma.

Familjen Malmas Kozak

Elsa Kozenko har den här vintern klarat sig från sjukhusvistelser. Hon tar det litet försiktigt och håller sig mest hemma. För henne är det en viloperiod i väntan på våren, då allt arbete i trädgården sätter i gång på allvar. Det märks hur det splitter till, när Elsa talar om arbete. Även om hon ojar sig litet grand inför vad som komma skall, kan hon inte dölja den längtan som finns i en arbetsvan kropp. Elsa har just tänt i spisen, sedan hon kommit hem från

minnesgudstjänst, besök på gravgården och middag i sorgehuset. Men hon brukar alltid tända en brasa först på eftermiddagen.

Emma Utas

Elsa Kozenko

Emma Utas tar emot i finrummet. Hon bor tillsammans med sin brorson Johannes och sin brors dotterdotter och dennas familj. Emma får mer eller mindre ta hand om Johannes Utas sedan hans mor Tasja avled. Johannes föll som barn vid klipporna längs Dnjepr. Sedan dess är han så skadad att han är oförmögen till hårdare arbete. Emma är nog den frommaste av de kvarvarande svenskarna. Hon tackar hela tiden Gud för att hon har tak över huvudet och mat på bordet. Om inget alldeles särskilt inträffar sitter hon varje söndag i kyrkbänken i den tyska kyrkan.

Lily Hansas svägerska, Lisa Hansas, bor ensam men hennes barn kommer ofta till henne, hennes dotter varje dag. Lisa är tyska och har två systrar i Tyskland men hon vill för allt i världen inte flytta dit. Hon har varit där på besök men hon kände sig inte alls hemma där. Lisa tycker att det var bättre förr och det är inte utan att hon anser att det borde finnas någon av Stalins dimension för att få ordning på Ukrainas affärer.

Maria Norberg

Lisa Hansas

Maria Norberg är en av de friskaste svenskarna i byn. Visserligen bor hon ganska kallt men det kompenseras hon med en obändig personlig energi. När vi besöker henne sitter sonen Viktor och äter frukost vid köksbordet. Också i Zmijivka har svininfluensan lämnat sina spår. Marias dotterson har mist sin fru och ett barn i pandemin. Hans hustru var gravid och drabbades av influensan. Först dog barnet och sedan modern som bara vara 21 år gammal. Under vårt besök hålls, som brukligt är, fyrtio dagar efter dödsfallen en minnesgudstjänst i den ortodoxa kyrkan.

På julaftonskvällen (6/1) är vi inbjudna till Roman Kozaks föräldrar. De är från det området i västra Ukraina som under början av femtiotalet i ett landbyte tillföll Polen. De har alltså med sig de västukrainska sederna. Det hela börjar med bön framför husets ikoner. Vi ber alla knäböjande Fader vår. Sedan görs bordet i ordning med hö under duken och yxa på golvet. Först därefter är det dags för oss att inta alla de tolv köttfria rätterna. Julfastan pågår ännu. Den hålls fortfarande av de troende, även om de mera sekulariserade inskränker den till själva julafton. Under måltiden går yxan runt under bordet och vi skall sätta våra fötter på den för att skyddas från allt ont under det nya året. En ständig ström av skålar utbringas för Kristi födelse och för välgång och hälsa under 2010. Så småningom leder husfar de närvarande i de traditionella julsångerna. Också här kommer det stundande presidentvalet på tal. Roman Kozaks bror Sasja som med rätta är mycket kritisk mot de ukrainska politikerna tänker inte delta i valet. Han vill inte ställa upp på det han kallar en politisk show.

Julbordet dukas

Milita Prasolova och Lidija Utas bor sedan en tid i skilda rum på åldringsinternatet. Det har gjort gott för deras relation. Nu grälar de inte så mycket. Istället träffas de många gånger om dagen och vid matbordet sitter de tillsammans och samtalar på svenska. Militas förhållande till sin rumskamrat, en 53-årig kvinna, har också blivit bättre. Naturligtvis fortsätter Milita att beklaga att hon sålde sitt hus men hon tycks mer och mer ha funnit sig i sin tillvaro på internatet och ”att sitta och vänta på döden där”. Hon har helt undvikit att besöka det hem som en gång var hennes och där Gustav Annas släktingar nu huserar. Ett kärt samtalsämne är Lidijas relation till män som tycks ty sig till henne. Den annars så korrekta Milita blir riktigt uppsluppen för att inte säga ekivok i sitt språk, när hon kommer in på det ämnet.

Lidija Utas

Milita Prasolova

Anna Annas går det till synes inte heller någon nöd på just nu. Hon verkar inte ha några sviter efter fjolåret hälsobesvär. Vi besöker henne en förmiddag när hon ännu inte hunnit elda och blir bjudna på kaffe, sötsaker och vodka. Då känns inte kylan längre så besvärande. Annas dotter och svärson är fullt sysselsatta med att såga upp en del stockar till ved.

Den extrema misären i byn möter oss en dag, då vi går förbi ett hus som håller på att rivas. En man och en kvinna som håller på att bära bort en del betongstolpar med händer som i kylan istället för handskar har trasor. I huset, där man tänt en eld, står en blind kvinna och värmer sig. Kvinnan har sedan hennes man dog bott på olika ställen. Hon är helt statslös och saknar medborgarskap. Det gör att hon inte kan komma till åldringsinternatet, där hon annars skulle kunna få det bra. Nu har hon tagits om hand av det sjaskiga paret som lever i ett hus i utkanten av byn. De försörjer sig under somrarna genom att vakta boskap, något som de tjänar ganska bra på. Men det går genast åt till sprit. Lärkaren Natasja Zablude som väl känner till den äldre kvinnans situation kan ingenting göra, eftersom denna saknar dokument. Kvinnan har emellertid en välbärgad dotter som skulle kunna göra någonting men som vänt sim mor ryggen på grund av dennas missbruk. Det hela ger för en utomstående ett närmast absurt intryck.

När vi efter dagarna i byn återvänder till Sverige, kan vi känna oss rätt tillfredsställda med att ännu en gång ha hunnit med det vi föresatt oss och litet till

